

*Рейда О. А.,**старший викладач кафедри іноземних мов
Білоцерківського національного аграрного університету**Івлева К. С.,**старший викладач кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»**Гулієва Д. О.,**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*

АНАЛІЗ СТРУКТУРНИХ ХАРАКТЕРИСТИК АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ГАЛУЗІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню проблеми перекладної взаємовідповідності англійської та української термінології у галузі методики викладання іноземних мов. У роботі визначено основні проблеми опису термінів і термінології, проаналізовано типологію термінів за структурою та словотворенням, досліджено перекладацькі стратегії щодо перекладу англійської термінології у галузі методики викладання іноземних мов з урахуванням її структурних характеристик. У статті наголошується, що термінологія у галузі науки – це не просто загальна сума її термінів, а певна система її понять. Терміни у галузі методики викладання – це лексеми, об'єднані у межах терміносистеми методики, які номінують поняття і явища цієї галузі та використовуються для професійного і науково-теоретичного спілкування фахівців у цій сфері.

Зазначається, що методика викладання іноземних мов як наука тісно пов'язана з декількома іншими науками, серед яких можна виділити лінгвістику, психолінгвістику та педагогіку. Перекладач має володіти термінологією, яка виражає базові поняття науки, та термінами, необхідними для обговорення вузької спеціалізованої тематики. З'ясовано, що при перекладі текстів у галузі методики викладання іноземних мов поряд із глибокими знаннями мови оригіналу і мови перекладу, володінням перекладацькими навичками перекладач повинен мати певний обсяг знань із наукової галузі, до якої належить текст, який перекладається.

Було встановлено, що в результаті теоретичного та практичного дослідження англійська терміносистема у галузі методики викладання іноземних мов має особливу структуру та досить сильні продуктивні засоби словотвору для поповнення лексичного запасу мови. Завдяки матеріалу дослідження терміни у галузі методики викладання іноземних мов було розподілено за структурою і словотворенням.

Ключові слова: терміни, словотворення, мовленнєва діяльність, терміносистема, структурні характеристики.

Постановка проблеми. За останні десятиліття виникла низка нових галузей науки і техніки, напрямів у різних сферах людської діяльності, наприклад кібернетика, робототехніка, стратегічний менеджмент, дистанційне навчання (ДН).

У сучасному суспільстві освіта стала однією з найширших сфер людської діяльності. Сучасна термінологія з галузі методики викладання англійської мови ще не піддавалася спеціальному вивченню та кодифікації. Терміносистема новітніх понять у галузі методики викладання іноземних мов (назви нових методів, прийомів, нових типів уроків, нових наочних посібників і прийомів їх використання), а також терміни та номенклатури, якими називають поняття на стикові наук (методики і загальної педагогіки, методики і психології, методики і психолінгвістики) викликають особливий інтерес перекладознавців.

Актуальність зумовлена тим, що проблеми перекладознавчого дослідження термінології у галузі методики викладання іноземних мов ще досі не вирішені і не мають певної стандартизації.

Мета статті полягає у комплексному перекладознавчому порівнянні англійської та української термінології у галузі методики викладання іноземних мов та дослідженні прийомів перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У словниковому складі мови вагоме місце належить термінологічній лексиці, кількість якої весь час помітно зростає. Під час теоретичного дослідження щодо проблеми опису термінів і термінології було з'ясовано, що до термінологічної лексики належать усі слова, які об'єднуються в мові під загальною назвою «терміни». Отже, термін – це спеціальне слово або словосполучення, яке вживається у мові фахівців і має точне, загально прийняте значення.

На сучасному етапі накопичено великий обсяг конкретного мовного матеріалу, зроблені важливі висновки в плані структурно-семантичних характеристик термінів у численних роботах зарубіжних і українських мовознавців. Проте неодноразові спроби лінгвістів сформулювати визначення поняття «термін» як і раніше залишаються малопродуктивними [3, с. 45], що пояснюється, очевидно, багатогранністю цього феномену.

Серед провідних лінгвістів до сих пір немає єдності щодо загальноприйнятого визначення поняття терміну. Труднощі полягають у тому, що термін є об'єктом дослідження декількох наук, і кожна з них намагається виявити ті ознаки у терміні, які

є суттєвими з її точки зору. Проте, на думку багатьох вчених, термін – це спеціальне слово або словосполучення, яке вживається у мові фахівців і має точне, загально прийняте значення.

Проблемами термінології глибоко займалися лінгвісти А.А. Реформатський, О.С. Ахманова, В.П. Даниленко, Н.З. Котелова, С.В. Гринев та інші. Більшість дослідників визнає, що термінологічність – одна з основних стильових рис наукового стилю, інформативне ядро лексики мов науки. Під терміном вони розуміють мовний засіб вираження спеціального поняття.

Виклад основного матеріалу. Термін повинен характеризуватися системністю, наявністю чіткої дефініції, відсутністю експресії, пластичністю або гнучкістю – здатністю до творення похідних термінів, мовною досконалістю – стилістю, милозвучністю, легкістю для запам'ятовування, відповідністю міжнародним нормам. Терміну притаманні такі основні функції: номінативна, сигніфікативна, комунікативна, прагматична.

Термінологія у галузі науки – це не просто загальна сума її термінів, а певна система її понять. Терміни у галузі методики викладання – це лексеми, об'єднані у межах терміносистеми методики, що номінують поняття і явища цієї галузі та використовуються для професійного і науково-теоретичного спілкування фахівців у цій сфері.

Методика викладання іноземних мов як наука тісно пов'язана з декількома іншими науками, серед яких можна виділити лінгвістику, психолінгвістику та педагогіку. Перекладач має володіти термінологією, яка виражає базові поняття науки, та термінами, необхідними для обговорення вузької спеціалізованої тематики.

При перекладі текстів у галузі методики викладання іноземних мов поряд із глибокими знаннями мови оригіналу і мови перекладу, володінням перекладацькими навичками перекладач повинен мати певний обсяг знань із наукової галузі, до якою належить текст, який перекладається. Англійська терміносистема у галузі методики викладання іноземних мов має особливу структуру та досить сильні продуктивні засоби словотвору для поповнення лексичного запасу мови.

Структурно-семантичний потенціал терміну, його словотвірна парадигма цікавлять багатьох лінгвістів [4, с. 23]. Всі терміни по своїй будові поділяються на:

1) Прості, які складаються із одного слова (jotting – короткі нотатки; gubric – завдання до вправи у підручнику, fluency – вільність мовлення).

2) Складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс (groupwork – групова робота; task-oriented – орієнтований на виконання завдання; stakeholders – особа, яка зацікавлена у проведенні тестування).

Складні терміни є сталими словосполученнями, за якими закріплене певне термінологічне значення, наприклад: transactional language task – ділове завдання з мови. Переважна більшість термінів становлять препозитивні атрибутивні словосполучення, тобто такі словосполучення, де є означення і означуваний компонент, означення займає в словосполученні початкову позицію. Переклад складних термінів складається з двох основних процедур – аналітичної та синтетичної. Велику роль при перекладі словосполучень відіграє саме аналітичний етап – переклад окремих його компонентів. Для цього необхідно правильно визначити компоненти складного терміну, оскільки ними можуть бути не тільки слова, а й словосполучення, які входять до складу складного терміну.

3) Похідні – суфіксальні (moderator – екзаменатор, facilitator – методист), префіксальні – (multi-stage test – багатоступінчастий тест; cross – validation – перехресна перевірка) і суфіксально-префіксальні (overlearning – освоювати до автоматизму / заучувати; distractor – дистрактор).

4) Терміни-словосполучення, які складаються із декількох компонентів: (interlingual comparison – міжмовне порівняння; extemporaneous speaking – невідготовлена, спонтанна мова) [2, с. 50].

Терміни-словосполучення поділяються на три типи. До першого типу належать терміни-словосполучення, компонентами яких є самостійні слова, які можуть вживатися окремо і які зберігають своє значення: error – помилка, analysis – аналіз.

До другого типу належать такі терміни-словосполучення, які мають одним із компонентів технічний термін, а другим – термін із загальноживаної лексики. Компонентами такого типу можуть бути два іменники або іменник і прикметник. Цей спосіб утворення науково-технічних термінів більш продуктивний, ніж перший, де два компоненти є самостійними термінами: target language – вихідна мова.

До третього типу належать терміни-словосполучення, обидва компоненти яких є словами загальноживаної лексики, і тільки сполучення цих слів є терміном. Такий спосіб утворення науково-технічних термінів непродуктивний: language family – мовна група.

А.В. Суперанська, Н.В. Подольська, Н.В. Васильєва поділяють терміни на [5, с. 24]: терміни-слова, виражені єдиним словом: modality – модальність; intervention – репліка з місця; recitation – опитування учнів; monitoring – моніторинг; терміни-словосполучення, серед них розрізняють:

а) вільні словосполучення (competitive goal – конкурентна мета учнів; cognitive assessment – комплексне дослідження та аналіз пізнавальних здібностей), де кожний із компонентів – термін, який може вступати в двосторонній зв'язок;

б) зв'язані словосполучення, де ізолювано взяті компоненти можуть і не бути термінами, а в поєднанні вони утворюють термін-словосполучення: (peer teaching – взаємонавчання; speech event – мовна подія).

Багатокомпонентні терміни – це такі терміни, які можуть мати три-, чотири- і більше компонентів і представлені вони в значно меншій кількості: listening comprehension skills – аудіювання; instructional support services – навчально-методична допомога викладачеві; long-term memory storage – зберігання інформації в довгочасній пам'яті) [3, с. 61].

Говорячи про типологію термінів за структурою, необхідно також надати певного значення словотвору термінологічної лексики. Одним із способів термінотворення є **префіксація**, яка в англійській мові найбільш характерна для дієслів [3, с. 124]. Префіксальна система англійської мови, у тому числі й дієслівна, уже була об'єктом вивчення лінгвістів. Дослідженню підлягали її різноманітні аспекти: від виявлення основних префіксальних моделей до їх характеристики.

Префікси розрізняються за своїм походженням: вони можуть походити із власної мови або бути іншомовними. Модифікуючі лексичне значення слова, префікс рідко змінює граматичний характер слова, тому і просте слово, і його префікс-дериватив у більшості випадків належать до однієї частини мови, наприклад: abuse – disabuse, approve – dis approve, believe – disbelieve.

В англійській мові на тепер існує більш ніж 30 термінотворчих префіксів, а саме: after-, all-, co-, counter-, cross-, dis-, ex-, extra-, heter(o)-, mis-, multi-, non-, omni-, over-, para-, poly-, post-, pro-, quasi-, self-, sub-, un-, under-, de-, interad-, trans-, ob-, in-, com-, ge-.

Наступний та не менш важливий спосіб словотворення – **суфіксація**. Суфіксація як словотвір значно ширша, ніж префіксація. Пропорційна частина власно мовних суфіксів також більша, ніж серед префіксів. Це означає, що активне запозичення латинських, грецьких і французьких суфіксів не витіснило словотворчі елементи власної мови, продуктивність яких може час від часу поновлюватися. В англійській термінології необхідно виділити такі суфікси: -er/or, -free, -ism, -less, -like, -oid, -ologist, -worthy.

Одним із найважливіших засобів словотвору є **словоскладання**, яке ґрунтується на складанні двох чи більше основ із можливими подальшими змінами новоутвореного композита. Деякі вчені ставлять словоскладання на перше місце, бо вважають його найпродуктивнішим засобом словотвору в сучасній англійській мові. Найактивнішим засобом утворення нового композита є складання двох, а інколи і більше основ. За допомогою словотвору утворюються складні іменники, прикметники, дієслова, числівники тощо.

Різні слова по-різному виявляють сталість свого значення в тих чи інших мікроконтекстах, тобто в безпосередньому оточенні. Переклад деяких слів може майже не залежати від контексту і бути одним і тим же в різних сполученнях такого слова з іншими словами, як у випадку термінів *scholarly* і *hypothesis*: 1) *scholarly literature* – наукова література; *scholarly manuscript* – науковий рукопис 2) *compatible hypotheses* – сумісні гіпотези; *competing (concurring) hypotheses* конкуруючі гіпотези; *contradictory hypotheses* – суперечливі гіпотези.

Більшість слів, у тому числі й досить значна кількість загальнонаукових і загальнотехнічних (спеціальних) термінів є полісемічними. Наприклад, термін *test* має значення «випробування», «проба», «іспит», «зразок» і у відповідних контекстах або сполученнях відповідно перекладається: *test construction* – будівництво критеріїв, *test advertising* – пробна реклама, *test data* – дані експериментів, *test method* – метод тестування. При перекладі таких складних термінів слід також мати на увазі, що, крім слів із кількома варіантами значення (полісемантичних слів), існують також омонімічні слова, які перекладаються зовсім по-різному: *abstract analysis* – абстрактний аналіз; *abstract axiomatics* – абстрактна аксіоматика; *abstract bibliography* – реферативна бібліографія; *abstract card* – реферативна картка.

Терміни моделі N1+N2 – складні терміни, побудовані за моделлю N1+N2 (сполучення іменника з іменником), які перекладаються переважно такими способами:

1) складним терміном, де український відповідник N_2 виступає у формі родового відмінку постпозитивним означенням до відповідника N_1 : *language transfer* – переніс мови, *test method* – метод тестування;

2) складним терміном, де відповідником N_1 виступає прикметник: *target language* – вихідна мова, *language family* – мовна група;

3) складним терміном, де український відповідник іменника N трансформується в прийменниково-іменникове словосполучення: *achievement motivation* – зацікавленість у досягненні (мети);

4) складним терміном, де N_1 трансформується в підрядне означувальне речення: *placement test* – тест, який розподіляє за рівнем знань, *aptitude test* – тест, який виявляє рівень розумових здібностей;

5) складним терміном, де N_1 трансформується в словосполучення, яке містить безпосередній відповідник іменника N : *application period* – термін подання заяви (до вищого навчального закладу).

Слід мати на увазі, що N буває, як правило, у формі однини, але не обов'язково перекладається відповідною формою в українській мові. Відповідник цього іменника може бути й у формі множини.

Висновки. Отже, у перекладі всі аспекти тексту оригіналу пов'язані між собою, і дії перекладача нагадують багатопроекторний комп'ютер, коли одночасно обробляється граматична, лексична, стилістична, загальнотекстова і комунікативна інформація. Багато слів поряд із загальнонародними, повсякденними значеннями мають більш спеціалізовані загальнонаукові, загальнотехнічні та термінологічні значення у терміносистемах різних галузей науки і техніки. Такі слова становлять безпосереднє оточення спеціальних термінів.

На думку багатьох вчених, термін повинен характеризуватися системністю, наявністю чіткої дефініції, відсутністю експресії, пластичністю або гнучкістю. Терміну притаманні основні функції слова: номінативна, сигніфікативна, комунікативна, прагматична. Термін як і загальнонавчальне слово володіє потужним структурно-семантичним потенціалом. Найбільш типовою лексичною ознакою текстів у галузі методики викладання іноземних мов є насиченість спеціальними термінами та термінологічними словосполученнями. Терміни мають чітко і точно вказувати на реальні об'єкти та явища, встановлювати однакове розуміння спеціалістами інформації, яка перекладається. Таке особливе положення термінів зумовлює наявність чітких вимог щодо їх перекладу. Саме тому необхідно знати структурні особливості термінів, їх типологію за словотворенням, основні способи перекладу та лексичні трансформації.

Література:

1. Москаленко М. Нариси з історії українського перекладу // журнал «Всесвіт», Київ, 2009. С. 35–79.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина 2: Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця: Нова Книга, 2001. 307 с.
3. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу: Навч. посібник для студентів. Київ: Юніверс, 2003. 280 с.
4. Китайгородская Г.А. Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам. М.: МГУ, 1986. 176 с.
5. Jennison Jack. Power Pedagogy and practice. Oxford: OUP. 1996. 398 p.
6. Johnson D.M. Approaches to research in second language learning. Oxford. 1992. 245 p.

Rejda O., Ivlieva K., Gulieva D. Analysis of structural characteristics of English terminology in the field of foreign language teaching methods

Summary. The article is devoted to the research of the problem of translational correspondence of English and Ukrainian language terminology in the field of teaching foreign languages. The paper identifies the main problems of terms and terminology description, analyzes the typology of terms by structure and word formation, investigates translation

strategies for translation of English terminology in the field of teaching foreign languages, taking into account its structural characteristics. The article emphasizes that terminology in the field of science is not just the sum of its terms, but a certain system of its concepts. Terms in the field of teaching methodology are lexical units, united within the terminology of the methodology, naming the concepts and phenomena of this field and used for professional and scientific-theoretical communication of specialists in this field.

It is noted that the methodology of teaching foreign languages as a science is closely related to several other sciences, i.e. linguistics, psycholinguistics and pedagogy. The translator must know terminology that expresses the basic concepts of science and the terms necessary to discuss a narrow

specialized topic. It turns out that when translating texts in the field of teaching foreign languages, in addition to a thorough knowledge of the original language and translation skills, the translator must have a certain amount of knowledge in the scientific field to which the text being translated belongs.

As a result of theoretical and practical research, it has been found that the English terminology in the field of foreign language teaching has a special structure and sufficiently strong productive means of word formation to vocabulary supplement. Due to the material of the study, the terms in the field of teaching foreign languages were divided by structure and word formation.

Key words: terms, word formations, speech activity, term system, structural characteristics.